

BOEKBESPREKING

K. Brandt, J. H. Müller, W. Krelle, Beiträge zur Theorie der Produktion und der Einkommensverteilung. Duncker und Humblot, Berlin 1956. 96 blz.

In dit boekje zijn een drietal voordrachten gebundeld, die voor een afdeling van de Verein für Sozialpolitik zijn gehouden. Brandt (Marburg) levert macro-economische beschouwingen over de zgn. vertikale produktiestructuur en de disproportionaliteiten die daarin kunnen optreden. Müller (Freiburg) bekijkt een soortgelijk probleem van de micro-economische kant. Krelle (St. Gallen) toont aan, dat bij onvolkomen concurrentie niet een enkelvoudig gedetermineerd evenwicht in de inkomensverhoudingen optreedt (zoals bijvoorbeeld door de grensproductiviteitstheorie en met name door de School van Lausanne wordt gesuggereerd), doch dat zich alsdan verscheidene min of meer stabiele inkomensstructuren kunnen voordoen. Deze onderwerpen vormen gedrieën geen duidelijke eenheid: de eerste twee opstellen behandelen weliswaar nauw verwante kwesties — in beide is het kapitaalprobleem, de produktieomweg, de „juistheid” van investeringen aan de orde —, maar het derde staat hier los van. De gemeenschappelijke noemer is het feit, dat het alle drie referaten voor de Verein für Sozialpolitik zijn. Voorts hebben de drie auteurs gemeen, dat zij in academische trant schrijven en een voorliefde hebben voor uitvoerige rekenvoorbeelden, symbolen en grafieken. Zij leveren geleerde verlogen waar de liefhebber stellig genoeg van kan beleven.

Het door Brandt behandelde onderwerp is van Oostenrijkse huize. Speciaal bij Von Böhm nemen begrippen als vertikale produktiestructuur en produktie-omweg een voorname plaats in. De uiterst apocriefe en door Brandt terecht bestreden conjunctuurtheorie van Hayek berust erop. Schrijver's analyse der vertikale storingsmogelijkheden, verwant aan die van Preiser en Nurfse, werkt met een vier-fasenschema (huishoudingen, consumptiegoederenindustrie, investeringsgoederenindustrie, grondstoffenvoortbrenging). Uit een aantal cijfervoorbeelden blijkt, dat de investeringen in deze verschillende fasen in een nauwkeurige verhouding tot elkaar moeten staan, wil het evenwicht tussen „inputs” en „outputs” op ieder niveau behouden blijven. Wie zich in deze cijferingen verdiept concludeert licht dat het aantal storingsmogelijkheden groot is. Zelfs in het statische geval dat er geen netto-investeringen optreden en de bruto-investeringen dus gelijk zijn aan de afschrijvingen, is de schrijver van oordeel dat de ondernemers verstoringen slechts kunnen vermijden indien „die Absatzlage auf jeder Stufe von vornherein völlig transparent ist”. Deze moeilijkheden doen wat denken aan die van de duizendpoot die, nadat hem eens gevraagd was hoe hij de gelijkmatige beweging zijner poten regelde, nooit meer helemaal goed heeft kunnen lopen.

Het blijkt nu echter, dat door het groeiproces de zaken gemakkelijker komen te liggen. Weliswaar houdt de door Domar, Harrod e.a. ge-

vonden evenwichtsvoorwaarde die aan het groeiproces kan worden gesteld (de „rate of growth” moet gelijk zijn aan het produkt van spaarquote en kapitaalcoëfficiënt) een extra-mogelijkheid voor evenwichtsverstoring in, maar de groei heeft tevens een mitigerende invloed op disproportionaliteiten die tussen de fasen onderling kunnen ontstaan. Veel van het pessimisme, dat de lezer uit Brandt's analyse zou kunnen putten wordt hierdoor weer teniet gedaan. Een expansieve economie kan heel wat moeilijkheden overwinnen op het stuk van de vertikale produktiestructuur. Er ontstaan dan wellicht hier en daar bottle-necks en overcapaciteiten, doch deze vormen geen ernstig probleem zolang zij niet leiden tot een stagnatie in de groei. Brandt geeft deze samenhangen der dingen toe, in zoverre hij zich aansluit bij Domar die op het „meeslepende” karakter van het groeiproces heeft gewezen. Ik heb in de wat moeilijke betoogtrant van de schrijver echter geen analyse kunnen ontdekken van het punt, waarbij de vertikale disproportionaliteiten de boventoon gaan voeren boven het groeitempo en daardoor een stagnatie veroorzaken. De synthese tussen de denkrichtingen van Preiser, Nurkse e.a. aan de ene kant en Domar, Harrod e.a. aan de andere kant is derhalve door Brandt wel aangevat, maar, naar mij dunkt, niet geheel tot haar logische einde gebracht.

Müller behandelt de disproportionaliteit vanuit de bedrijfseconomie en let daarbij vooral ook op de vervangingsinvesteringen, die overigens een groot deel van de bruto-investeringen vormen.¹⁾ Zijn redenering doet echter vaak gezocht aan. Reeds het echo-principe leidt volgens de schrijver tot evenwichtsverstoringen, namelijk in de verhouding tussen liquide en illiquide middelen. Maar dit is uiteraard een geheel ander verschijnsel, dan door Brandt wordt besproken, en het is m.i. verwarrend dat in één bundeltje zodanig uiteenlopende problemen met het woord disproportionaliteit worden aangeduid. Deze liquiditeitschommelingen leiden volgens Müller tot schommelingen in de winst, omdat de rente (die schrijver als een deel van de winst aanmerkt) verandert; en als nu de netto-investeringen van deze „winst” afhangen zullen ze ook gaan schommelen (blz. 47). Zo komt de schrijver dan tot disproportionaliteiten tussen de investeringen in opeenvolgende geleidingen van de bedrijfskolom. Maar het ondernemersgedrag inzake de investeringen is hiermee toch wel erg vreemd afgeschilderd. Vervolgens construeert Müller een structuurfout uit het achterelkaar geschakeld zijn van bedrijven met kapitaalgoederen die in weerwil van hun stijgende ouderdom dezelfde produktiviteit behouden en andere bedrijven met kapitaalgoederen, die langzamerhand in produktiviteit teruglopen. Ook dit lijkt weinig plausibel, want de ondernemers zullen de dalende produktiviteit zeker niet zover laten doorwoekeren, dat de input—outputverhoudingen tussen de bedrijven worden verstoord; zij zullen eerder compensatie zoeken bij het aanstellen van meer arbeid. Tenslotte werkt de schrijver een aantal cijfervoorbeelden uit van gevallen, waarin de afschrijvingen onmiddellijk opnieuw worden geïnvesteerd en hier blijken inderdaad wel vertikale storingen te kunnen optreden, zulks afhankelijk van de in de opeenvolgende

1) Dit deel zou „tegenwoordig” 2/3 zijn, zegt schrijver in aansluiting bij Domar. Maar dit hangt natuurlijk helemaal van de conjunctuur af. Bij een recessie loopt deze breuk snel omhoog. Voor Nederland wordt wel eens met een getal van 1/2 gewerkt (Industrialisatienota's).

bedrijven gevolgdde afschrijvingspolitiek. In weerwil van het feit, dat deze laatste voorbeelden realistischer aandoen dan de hierboven genoemde situaties, maakt toch het opstel van Müller als geheel de indruk, dat veel werk wordt gemaakt van enkele kleine spijkers die op laag water zijn gevonden.

De studie van Krelle gaat in de eerste plaats na, hoe de verdeling van het nationale inkomen over „kapitaal” en „arbeid” zich ontwikkelt wanneer feodale verhoudingen eerst worden verdrongen door een industriële revolutie, om daarna plaats te maken voor een kalme, evenwichtige groei. Bij geforceerde industrialisatie daalt het arbeidsaandeel, bij evenwichtige groei kan het stijgen. De grafieken, die deze trendmatige ontwikkeling in verband brengen met de verhouding tussen investeren en consumeren zijn simpel en belangwekkend. Vervolgens gaat de schrijver de schommelingen van de verdeling om deze trend na; hij komt dan tot de stelling, dat de onvolkomen concurrentie en vooral het oligopolie de inkomensverdeling „ongedetermineerd” maken. Hij maakt duidelijk, dat verschillende stabiele verdelingen evenwichten naast elkaar kunnen bestaan, afhankelijk van de sociologische en politieke situatie. Tot zover is zijn betoog zeer de moeite van het lezen waard, al zou ik persoonlijk op het stuk van de ongedetermineerdheid nog weer verder willen gaan door de invloed van de inkomens op de produktiviteit in de redenering te betrekken.

Een aanzienlijk deel van het opstel van Krelle is nu echter gewijd aan een poging, deze ongedetermineerdheid strikt mathematisch te bewijzen. Dat wordt alleen gedaan voor het duopolie; het oligopolie zou reeds te ingewikkeld zijn. Op de lezer wordt een machtig apparaat losgelaten van isoquanten en reactiecurven à la Stackelberg; zelfs de speltheorie komt er aan te pas. Ik heb het niet allemaal nagerekend, overtuigd als ik was van de juistheid van de te bewijzen stelling, en de voorkeur van de schrijver kennende voor een wat dorre betoogtrant.²⁾ Maar wie lust heeft kan gemakkelijk een avondje vullen met deze hersengymnastiek, die haar beoefenaars ongetwijfeld naast enige vermoeidheid ook een zekere mental training oplevert. Hij vergeet dan echter de eerste paragrafen van dit opstel niet; zij geven bij minder inspanning een hoger rendement.

J. PEN.

S. I. Katz, Two Approaches to the Exchange-rate Problem: The United Kingdom and Canada. Essays in international finance no. 26. International Finance section, Department of Economics and sociology, Princeton University, Princeton-New Jersey. 1956. 19 blz.

Aan de serie brochures welke met betrekking tot de problematiek van het internationale betalingsverkeer door Princeton University reeds zijn gepubliceerd, is onlangs een nieuw werkje toegevoegd, nl. een beschouwing van Katz, economist bij het Federal Reserve System. Aan de hand van enkele feitelijke ontwikkelingen, te weten in het Verenigd Koninkrijk en in Canada, wordt een beschouwing gewijd aan het vraagstuk van vaste versus fluctuerende koersen. De auteur geeft

²⁾ Hij publiceerde in 1953 een goede maar vervelende studie over de toepassingen van de indifferentiecurve.

daarbij een overzicht van de voor- en nadelen van beide systemen alsmede van de omstandigheden, waaronder de systemen bevredigend kunnen werken.

Canada heeft sinds 1950 een vrij fluctuerende koers, de schommelingen van het pond sterling daarentegen zijn gebonden aan beperkte, officiële vastgestelde, marges. Ondanks deze geheel verschillende benadering van het koersprobleem blijkt de maximale koersschommeling in de laatste jaren procentueel ongeveer dezelfde te zijn. Zie hier de feitelijke problematiek, die het onderwerp is van de onderhavige brochure.

De schrijver toont aan dat de stabiliteit van de koers van de Canadese dollar daarom zo groot kon zijn, omdat Canada een economisch zeer krachtige positie had, een omstandigheid, welke er onder meer toe leidde, dat korte kapitaalbewegingen, zulks in tegenstelling met de situatie in Engeland, een naar monetair evenwicht tenderend effect hadden; voorts kon hierdoor de Overheid volstaan met het voeren van een passieve koerspolitiek welke aan een stabiele koers zeer ten goede kwam. Englands positie daarentegen is vaak gekenmerkt geweest door een interne en externe onevenwichtigheid; dit bracht de koers steeds tot zijn uiterste punt, een onwikkeling, die werd bevorderd door omvangrijke speculatieve kapitaalbewegingen.

In enkele woorden schetst de schrijver vervolgens de voor- en nadelen van beide systemen. Als bezwaren, aan een systeem van vaste koersen verbonden, noemt hij de tendentie van een koers zich nabij het uiterste koerspunt te bewegen, waardoor de monetaire autoriteiten in hun mogelijkheid tot ingrijpen beperkt worden en voorts de moeilijkheid om tot een realistische koers te geraken. Anderzijds vereist een systeem van flexibele koersen een sterke economische positie van het betrokken land.

De ervaringen van Engeland en Canada overziende komt de schrijver tot de conclusie, dat het verschil tussen flexibele en vaste koersen niet zo groot is en dat het min of meer een kwestie van afwegen van de in de vorige alinea genoemde nadelen en voorwaarden is, welk systeem zal worden toegepast. De schrijver illustreert deze stelling voorts aan de Europese Monetaire Overeenkomst, volgens welke ieder aangesloten land vrij is de marges, waarbinnen zijn valuta zal fluctueren, te bepalen, echter op voorwaarde dat het hiervan de andere aangesloten landen op de hoogte stelt.

De waarde van de onderhavige studie is vooral gelegen in de overzichtelijke weergave van de in Canada en het Verenigd Koninkrijk gevolgde wisselkoerspolitiek alsmede van de feitelijke koersontwikkelingen in beide landen.

Het moet echter als een bezwaar worden gevoeld, dat de schrijver slechts op grond van een analyse van de koersontwikkelingen, een analyse welke bovendien slechts op een tweetal landen betrekking heeft, meent te moeten overgaan tot het trekken van algemeen geldende conclusies. Zo gaat het bepaald te ver, te stellen dat, gezien de in sterke mate overeenkomende koersontwikkelingen in de beide betrokken landen, er geen principiële tegenstelling aanwezig is tussen een systeem van vaste koersen enerzijds en een systeem van fluctuerende koersen anderzijds. Inderdaad zullen beide systemen niet tot sterk verschillende koersontwikkelingen leiden zolang er geen sprake is van een grote mate van monetaire stabiliteit en een be-

vredigende omvang van de deviezenreserves. Zolang een dergelijke situatie echter niet bestaat en de economische positie van een land een min of meer labiel karakter heeft, lijkt het niet juist, voor het tot stand komen van de wisselkoers op het marktmechanisme te vertrouwen. Dit geldt des te meer wanneer, zoals in de tegenwoordige tijd, de onevenwichtige economische situatie in meerdere of mindere mate gepaard gaat met inconvertibiliteit, waardoor vraag en aanbod niet vrij tot stand kunnen komen. Een meer praktische overweging in dit verband is voorts, dat in een labiele economische toestand ook daarom een systeem van fluctuerende koersen niet op zijn plaats is, omdat zulks de aan een onevenwichtige economie min of meer inhaerente speculatieve kapitaalstromen nog zou bevorderen. Men kan, evenals de auteur, de betekenis van een systeem van vaste koersen voor de handhaving van de externe waarde van een valuta in een monetair onevenwichtige constellatie niet hoog aanslaan; een feit is echter, dat een systeem van fluctuerende koersen meer verstoringen teweeg kan brengen.

Maakte de monetaire situatie van Canada een systeem van fluctuerende koersen mogelijk en zelfs wenselijk in verband met de door de auteur reeds genoemde voordelen, een soortgelijke koersontwikkeling voor het Verenigd Koninkrijk was slechts te bereiken door een stelsel van vaste koersen. Doch dit betekent niet dat de beide systemen in feite op hetzelfde neerkomen.

Het is verder niet juist, de vermeende betrekkelijkheid van de controverse van vaste versus fluctuerende koersen te illustreren aan de Europese Monetaire Overeenkomst. Men heeft immers in deze overeenkomst in materiële zin geen oplossing voor het probleem gevonden; men heeft slechts een institutionele regeling gecreëerd om een eventueel systeem van fluctuerende koersen zonder al te veel nadelen voor het internationale handels- en betalingsverkeer te doen plaats vinden. Welk koerssysteem elk land in feite zal gaan voeren hangt ook van een aantal andere factoren af. Onder meer rijst in dit verband de vraag of men de wisselkoers wil hanteren als conjunctuurpolitiek middel en welk belang men aan een vaste wisselkoers hecht met het oog op het internationale handelsverkeer.

Ter samenvatting van het voorgaande zij er nogmaals op gewezen, dat de studie van Katz ongetwijfeld haar verdiensten heeft, zijnde een duidelijke schets van de wisselkoerspolitiek en het wisselkoersverloop in het Verenigd Koninkrijk en in Canada. Het zal echter tevens duidelijk geworden zijn, dat een dergelijke schets een beperkte waarde heeft en dat het onjuist is, hieraan conclusies te verbinden van een te algemene strekking.

D. C. BREEDVELD, econ. drs.

De Functies van de Voorraadhoudende Groothandel in IJzer en Staal. Publicatie van de Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam, Serie S.E.O. No. 7. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1955. 192 blz.

In deze publicatie vindt men de resultaten van een met kennis van zaken uitgevoerd onderzoek naar de functie van de voorraadhoudende groothandel in ijzer en staal. Het aantrekkelijke van deze studie schuilt

in de eerste plaats in het feit, dat men zijn uitgangspunt heeft gekozen in het bedrijfsleven zelf. Onderzocht werden niet alleen een groot aantal handelsbedrijven, doch tevens werd een onderzoek ingesteld bij ongeveer 500 ondernemingen uit de metaalverwerkende branches naar hun gedrag en instelling jegens de voorraadhoudende groothandel.

Het materiaal werd verzameld en verwerkt door studenten en werkloze hoofdarbeiders; het onderzoek geschiedde onder verantwoordelijkheid van de directeur-secretaris van de Stichting, Prof. Dr J. F. Haccoû.

Na de probleemstelling (Hoofdstuk I), vindt men achtereenvolgens behandeld de functionele plaats van de groothandel (II), de vraagstukken van kennis en macht (III), van hoeveelheid en hoedanigheid (IV), van tijd en voorraadvorming (V), voorraad en prijsrisico's (VI), financiering (VII), overige vraagstukken (VIII), synthese van het betoog (IX) en zelfstandige handel of andere oplossing (X).

De belangrijkste functie van de voorraadhoudende groothandel in ijzer en staal blijkt te zijn „de opheffing van de, door techniek en economie veroorzaakte, discrepantie tussen de hoeveelheden van voortbrenging en verbruik van de uit deze sector der maatschappelijke productie doorstromende goederen, waardoor a. de kosten van voortbrenging en transport worden verlaagd; b. de marktpositie van de kleine verbruikers wordt versterkt”.

Als functie is voorts van betekenis de financiering van de verbruikers. Een belangrijke functie heeft de groothandel tenslotte ook met betrekking tot het prijsrisico, dat uit hoofde van wijzigingen in prijs en van het aanhouden van voorraden ontstaat. „De hier vervulde functie „is, dat de omvang van dit risico zowel maatschappelijke als voor de „individuele verbruikers wordt verkleind, doordat de maatschappelijke, „resp. hun eigen voorraad kleiner is. Hiertoe dient het beleid van dit „intermediair (d.i. de groothandel) erop gericht te zijn het inkomen „gedeelteijk uit het gelijktijdelijke, gedeeltelijk echter uit het volg- „tijdelijke prijsverschil te verkrijgen en het kan dit doen in het kader „van de zowel maatschappelijk als individueel meest rationele bedrijfs- „politiek”, aldus het rapport op blz. 179.

Bij een beoordeling van de inhoud van deze publicatie kan o.m. worden opgemerkt, dat het onderzoek geen nieuwe facetten heeft toegevoegd aan de reeds lang in de litteratuur bekende gezichtspunten met betrekking tot de functies van de handel. Zulks doet evenwel niets af van de waarde van het onderhavige onderzoek, dat een uitstekende empirische fundering geeft van de functies van de groothandel in ijzer en staal. Wel kan men zich afvragen, of de theoretische beschouwingen in deze publicatie niet een te grote plaats innemen naast de wat sober gehouden vermelding van het verkregen cijfermateriaal. Wellicht vloeit zulks voort uit de doelstelling van de Stichting, welke is „het verrichten „van economische onderzoekingen, zowel op het terrein der sociale „economie als op dat der bedrijfseconomie, *ten dienste van wetenschap „en onderwijs*, mede ten nutte van overheid en bedrijfsleven”. Ook de woordkeuze zou — willen dit soort publicaties voor de mensen uit de praktijk verstaanbaar zijn — wat minder gewichtig kunnen zijn. Een voorbeeld slechts ter illustratie (blz. 170: Voordelen van concentratie en voorraadvorming): „Reeds het gememoreerde feit, dat de bedrijfs- „gewijze courant- en incurantheid maatschappelijk door de gevarieerd- „heid der bedrijven tot een vergelijkmatiging in de afzet leidt, betekent „een verbetering van de verhoudingen”.

Van wetenschappelijk standpunt bezien is hoofdstuk VI (Voorraad en Prijsrisico) wellicht het interessantste uit deze publicatie. Meer dan gewoonlijk het geval is in de geschriften van de aanhangers der klassieke vervangingswaardeleer wordt in dit hoofdstuk namelijk een plaats ingeruimd aan het dynamische element in het bedrijfsbeleid. Het welbewust aanvaarden van volgtijdelijke prijsverschillen door de voorraadhoudende groothandel wordt in dit hoofdstuk namelijk onomwonden als een essentieel onderdeel ener rationele bedrijfsvoering geschetst en verdedigd. Radicaal gebroken is hier dus met de klassieke opvatting, dat het meest rationeel voor de bedrijfshuishouding de positie zou zijn; waarbij de economische voorraad gelijk nul is. Het wil ons voorkomen, dat met de nieuwe opvatting inzake het prijsrisico op voorraden een welkome aanvulling van de theorie der vervangingswaarde haar intrede heeft gedaan.

F. L. VAN MUISWINKEL.
